

«ΤΡΙΣΕΥΓΕΝΗ»

Ὁ κ. Παλαμᾶς ἠθέλησε νὰ μᾶς δώσει ἓνα ἀριστούργημα. Καὶ εἶχε ὄλον τὸ δικαίωμα νὰ τὸ θελήσῃ, ὅπως εἴχαμεν ὄλον τὸ δικαίωμα νὰ τὸ προσδοκῶμεν, οἱ θαυμασταὶ του.

Ὅταν ἐτελείωσα τὸν ὥρατον, κατὰλευκον αὐτὸν τόμον — μίαν χαρὰν παρθενικὴν τῶν ὀφθαλμῶν — πρὶν δοκιμάσω νὰ συνοψίσω, νὰ συνθέσω καὶ νὰ δικαιολογήσω τὰς ἐντυπώσεις μου, πρὸ πάντων νὰ τὰς δικαιολογήσω, ἓνα καθήκον τὸν ὁποῖον αἰσθάνεται κανεὶς μόνον διὰ τὰ εὐγενῆ τέκνα εὐγενῶν γονέων, κάτι μὲ ὤθησε εἰς τὴν προδημιουργικὴν περίοδον τοῦ ἔργου αὐτοῦ, κάτι μὲ ἔφερε νὰ ζήσω ὀλίγας στιγμὰς, μαζὶ μὲ τὸν ποιητὴν, εἰς τὴν σύλληψιν τοῦ ποιητικοῦ του ἔργου. Ὅπισω ἀπὸ τὰς σκηνὰς καὶ ὀπίσω ἀπὸ τὰ πρόσωπα, τὰ ζῶντα καὶ κινούμενα ἤδη εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ κ. Παλαμᾶ, παρεστάθη διὰ μίαν στιγμὴν ἐμπρὸς μου τὸ ἀρχέγονον νεφέλωμα τοῦ ἔργου, κάτι τι ὡς εἰς τὸ βάθος μιᾶς φαντασίας καὶ μιᾶς σκέψεως, μὲ τὰς ἀορίστους ἀκόμη μορφὰς καὶ τὰς ἀορίστους κινήσεις, κάτι τι ὡς ἡ πρώτη ποιητικὴ καταβολὴ τοῦ ἔργου. Τὸ νεφέλωμα αὐτὸ εἰς τὴν πρώτην του ἐμβρυακὴν μορφήν ἔχει ἀναντιρρήτως τὴν ἔκφρασιν καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῶν μεγάλων δημιουργιῶν.

Ὁ ποιητὴς ἔπλασε τὴν «Τρισεύγενη», τὸ γυναικεῖον πλάσμα, τὸ ἐξαιρετικὸν καὶ τὸ ὑπέροχον, μέσα εἰς τὴν κοινότητα τῆς χυδαίας ζωῆς ἐνὸς νησιοῦ, τῆς κινουμένης ἀπὸ τὰ πρόστυχα νήματα τῆς ταπεινῆς καὶ ἀψύχου συνθήκης εἰς τὸν πεζὸν καὶ τετριμμένον δρόμον τῆς. Τῶν ἐξαιρετικῶν καὶ ὑπερόχων πλασμάτων τὸ προνομίον δὲν ἔχουν μόνον αἱ μεγάλαὶ κοινωνίαι καὶ αἱ φωτειναὶ ἀτμοσφαιραὶ τῆς μεγάλης ζωῆς. Μέσα εἰς τὴν ταπεινὴν χλωρίδα ἓνα λαμπρὸν καὶ εὐγενικὸν ἄνθος ὑψάνει συχνὰ τὸν εὐλύγιστον καὶ ἀριστοκρατικὸν μίσχον του καὶ σκορπίζει τριγύρω τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ τὴν δροσερότητα τῶν χρωμάτων του, βασιλεῦον καὶ κυβερνῶν, μὲ τὸ δικαίωμα τῆς καλλονῆς καὶ τῆς εὐγενείας, ἐπὶ τῆς κοινῆς καὶ συνειθισμένης ζωῆς, ποῦ τὸ περιβάλλει. Μία μυστικὴ καὶ εὐεργετικὴ αὔρα φέρει τοὺς εὐγενεῖς καὶ σπανίους σπόρους καὶ τοὺς σκορπίζει εἰς κάθε γωνίαν τῆς μητέρας γῆς, ὡς ἓνα δῶρον τῆς μεγάλης Προνοίας καὶ τῆς ἀπεριορίστου ατοργῆς τῆς φύσεως. Ὅλη ἡ πλάσις τότε ζωογονεῖται, ἐντείνεται καὶ πανηγυρίζει γύρω ἀπὸ τὸ θεῦμα. Ὁ ποιητὴς, ὁ ὁποῖος ἐπανακλιμαχθεῖ καὶ ἀναδημιουργεῖ τὴν ζωὴν, ἐφύτευσε τὸν εὐγενικὸν σπόρον τοῦ ἀριστοκρατικοῦ ἄνθους, εἰς τὰ σπλάγγνα τοῦ ταπεινοῦ ἀγροῦ καὶ ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἐσωτερικοῦ του φωτὸς ἐτράφησαν τὰ λευκὰ καὶ τὰ ῥόδινα πέταλα τοῦ πλάσματός του. Ἔτσι ἄνθισεν ἡ Τρισεύγενη εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ ποιητοῦ.

Ἡ ζωὴ ἐχύθη μέσα εἰς τὸ ἐρχτεῖνόν καὶ λευκότερον πλάσμα, μὲ ὄλην τὴν

τὴν ἔντασιν, μὲ ὄλον τὸ φῶς τῆς καὶ μὲ ὄλην τῆς τὴν φλόγα. Ἀνέβλυσεν ὡς λάμπεις ἀπὸ τὰ μάτια τῆς, ἀπλώθηκεν ὡς πορφύρα ἐπάνω εἰς τὰ κρῖνα τοῦ προσώπου τῆς, ἔδονήθη ὡς μελωδία ὑπερούσιος εἰς τὰ χεῖλη τῆς, ἐξεδηλώθη ὡς θεϊκὴ ἁρμονία εἰς ὄλα τῆς τὰ κινήματα, πρὸς τὸν χορὸν τῆς κατακτιήσεως καὶ τῶν θριάμβων τῆς ὑπάρξεως. Ἐἶνε ἡ ζωὴ τῆς ἐντόνου ἀνθήσεως καὶ τῶν πλουσιῶν καὶ ἐκχειλιζόντων χυμῶν, ἡ βυσιλεύουσα καὶ κυβερνώσα καὶ ὅταν συντρίβεται ὡς χάλυψ καὶ ὅταν ἐξαγμ ζεγαί ὡς προῖνὴ πᾶχη καὶ ὅταν σβύνη ὡς μετέωρον, ἀφῖνον ὀπίσω τοῦ μίαν ὄλον ἀύλου χρυσοῦ. Ἔτσι ἔλαμψεν ἡ Τρισεύγενη εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ ποιητοῦ καὶ ἔτσι ζῆ καὶ λάμπει εἰς τὸ ποιητικὸν νεφέλωμα, τὸ ὁποῖον σελαγίζει ὀπίσω ἀπὸ τὴν σκηνὴν ὅπου κινεῖται ἡ ἄλλη Τρισεύγενη τοῦ ὠραίου, λευκοῦ βιβλίου.

Γύρω ἀπὸ τὸ φωτεινὸν πλάσμα ζῆ καὶ κινεῖται ἡ κοινὴ καὶ πρόσγειος ζωὴ, ἡ παραρρέουσα εἰς τὴν ταπεινὴν κοίτην τῆς ὑπάρξεως μὲ τὸ μονότονον καὶ ἄδοξον ῥεῦμα, τὸ σπεῦδον πρὸς τὴν λήθην καὶ τὴν ἐξαφάνισιν, τὸ κινούμενον ἀπὸ τὰς κοινὰς καὶ στερεοτύπους δυνάμεις, θολόν, ἄδοξον καὶ χυδαῖον. Ἐἶνε ἡ ζωὴ ποῦ φυτοζωεῖ καὶ τρέφεται ἀπὸ τὰ παράσιτα τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ὑποκρισίας, ἡ ζωὴ τῆς ὁποίας τὸ αἷμα βυζαίνου καὶ μικραὶ καὶ ἀνάξια φροντίδες καὶ αἱ ταπειναὶ καὶ ἄδοξοι φιλοτιμίαι, ἡ σκλάβια ζωὴ ἡ κρύπτουσα εἰς τὰ στήθη τῆς τὴν δίψαν τῆς ὑποδουλώσεως ἀπὸ τὰ ἰσχυρὰ καὶ ἔντονα πλάσματα μαζί μὲ τὴν ὄρεξιν τῆς καταστροφῆς τῶν ἰσχυρῶν καὶ τῶν ἐντόνων, σκλάβια λιβανίζουσα καὶ συντρίβουσα μαζί τὰ εἰδωλά τῆς. Αὕτῃ ἡ ζωὴ θρασομανεῖ ὡς κακὴ βλάστησις γύρω ἀπὸ τὸ ὑπέροχον πλάσμα, λατρευτικὴ μαζί καὶ φθοερά, θαμβωνομένη καὶ συντρίβουσα, μὲ τὴν γλώσσαν ποῦ γλύφει καὶ μὲ τὰ δόντια ποῦ δαγκάνουν. Ἐἶνε οἱ γονεῖς, οἱ ἔρασταί, οἱ σύζυγοι, οἱ γείτονες, οἱ φίλοι καὶ ἐχθροί, ὁ κόσμος ὅλος, ὅλοι οἱ ἀνίκανοι νὰ αἰσθανθοῦν τὴν ὑπεροχὴν, τὴν ὠραιότητα καὶ τὴν εὐγένειαν καὶ ἐνοχλοῦμενοι ἀπ' αὐτήν. Ἐἶνε τὸ κακὸν χορτάρι ποῦ ἔρπει, πνίγει καὶ φαρμακώνει, τὸ κακὸν χορτάρι, ποῦ θρασομκνεῖ γύρω ἀπὸ τὸ ὑπέροχον ἄνθος ἕως τὴν στιγμήν ποῦ θὰ τὸ συντρίψῃ. Ἐἶνε ἡ μοῖρα τῆς ζωῆς καὶ ταυτοχρόνως ἡ μεγάλη καὶ αἰωνία τραγωδία τῆς ζωῆς. Ἔτσι ἐθρασομάνησεν εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ ποιητοῦ τὸ κακὸν χορτάρι, la mauvaise herbe.

Μία τραγωδία ὑπέροχος—πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσητε—κινεῖται μέσα εἰς τὸ νεφέλωμα αὐτό. Σκιαὶ προσώπων, σκιαὶ κινήματων, σκιαὶ συνθέσεων, διαγράφονται ἀκόμα μὲ θαμβὰς καὶ ἀορίστους φωτοσκιάσεις μέσα εἰς τὴν πρώτην ὑπότυπωσιν καὶ τὴν πρώτην καταβολὴν μιᾶς ζωῆς, ἡ ὁποία μέλλει μετ' ὀλίγον νὰ ἐνδυθῇ τὴν σάρκα καὶ τὰ ὀστά τῆς ὑπάρξεως. Ὁ ποιητὴς τώρα θὰ ἐμφυσησῇ

τὸ πνεῦμα τῆς ψυχῆς του καὶ τώρα θὰ ζωντανεύσουν καὶ θὰ διαγραφοῦν τὰ πρόσωπα εἰς τὰς καθαρὰς των γραμμὰς καὶ θὰ ἐκδηλωθοῦν τὰ κινήματα καὶ θ' ἀναβλύσῃ ὁ λόγος ἀπὸ τὰ χεῖλη τῶν σκιῶν, καὶ θὰ διαλυθῇ ἡ ὥραία, λευκορρόδιος ὀμίχλη, καὶ ὁ κόσμος τοῦ ποιητοῦ θὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ προδημιουργικὸν νεφέλωμα διὰ νὰ ζήσῃ τὴν ἀληθινὴν ζωὴν καὶ νὰ κινηθῇ ἐπάνω εἰς τὰς σανίδας τῆς ὑλικῆς ἢ αὐλοῦ σκηνῆς—ἀδιάφορον...

«Κ' ἓνα δράμα, λέγει ὁ κ. Παλαμᾶς εἰς τὸν πρόλογον τοῦ βιβλίου του, τὴν ἀκέρια του ζωὴ διπλᾶ τὴν ζῆ, μιὰ μοναχικὴ ζωὴ μέσα στὸ βιβλίον καὶ μιὰ ζωὴ κοσμικὴ μέσα στὸ θέατρον». Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν διπλὴν αὐτὴν ζωὴν τοῦ δράματος, ἡ ὁποία δι' ἐμένα τοῦλάχιστον εἶναι ἓνα, ἂν ἠθέλησα νὰναπαρκατήσω μιὰν ἄλλην ζωὴν, τὴν ὑποτύπωσιν μᾶλλον τῆς ζωῆς αὐτῆς, τὴν ἐμβρυακὴν ἂν εἰμπορῶ νὰ εἰπῶ ζωὴν κάθε ἔργου τῆς φαντασίας, εἰς τὴν ὁποίαν κάποτε μᾶς μυστὶ ὁ τεχνίτης, εἰσάγων τὴν ψυχὴν μας, εἰς τὰ ἄδυτα τῆς σκέψεώς του, εἶνε διότι μοῦ ἐδόθη ἴσως νὰ ζήσω τὴν διπλὴν αὐτὴν ζωὴν τοῦ ποιητικοῦ αὐτοῦ πλάσματος. Εἰς τὸ θέατρον τῆς φαντασίας μου, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ βιβλίου του, παίζονται δύο δράματα, διαφορετικὰ οὐσιωδῶς τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἓνα τὸ ὅποτον μοῦ ὑπέβαλε ὁ ποιητὴς καὶ ἓνα τὸ ὅποτον μοῦ δίδει. Τοῦ πρώτου, χωρὶς νὰ ἐπέμβω εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ ποιητοῦ, δὲν μοῦ ἐπετρέπετο νὰ δώσω πλατυτέραν ἂν ἄλυσιν. Τὸ δεύτερον θέλω νὰ μελετήσω λεπτομερέστερα καὶ ὑπομονητικώτερα.

(Ἀκολουθεῖ τὸ τέλος).

Παῦλος Νιρβάνας

HYMNUS AUTUMNALIS

Τῷ σεβαστῷ φίλῳ Κ. Παλαμᾶ

Στὴν Διονύσιαν ἐμπροσθὶ ὑπακούοντας
τὰ σύννεφα χορεύουν εἰς τὴν ὄσση
στὶς θεῖες ἐσπέρες τὶς λιγύζωες
ποῦχουν μιὰ μουσικὴ—τὸ ξέρις—ζήση.